

Iz zakladnice spominov: pričevanja Marija Mavra o Alojzu Rebuli

Mojca Petaros¹

Pričujoči prispevek je nastal na podlagi intervjuja, ki ga je avtorica opravila s svojim dedkom Marijem Mavrom, kulturnim delavcem, učiteljem in urednikom iz Trsta. Marij Maver je bil dolga leta tesen prijatelj Alojza Rebule in je za to priložnost delil nekaj osebnih spominov na pisatelja, ki je bil tudi v zasebnem življenju navdihujoč mislec in profesor. Prijateljstvo je bilo živo zlasti v času, ko sta obe družini, Maver in Rebula, stanovali na Opčinah, v vasi nad Trstom, kjer je Marij Maver živel z avtoričino babico Matejko Peterlin. V 70. in 80. letih se je Alojz Rebula skoraj vsak večer oglasil na njenem domu za kozarec vina in klepet. Različne anekdote iz teh večerov, ki jih hrani v spominu Marij Maver, so dragoceno biografsko gradivo za portret Alojza Rebule: portret pisatelja, ki je povsod našel navdih za svoje like, pa tudi portret razgledanega misleca, zavednega Slovenca, svojevrstnega profesorja, ljubitelja narave in zvestega človeškega sopotnika.

Marij Maver (Trst, 1937) je kulturni delavec, upokojeni učitelj in radijski urednik na tržaški postaji Radio Trst A ter nekdanji odgovorni urednik založbe Mladika, dolga leta je bil tudi predsednik Slovenske prosvete iz Trsta. O njegovem kulturnem delovanju, s katerim si že od nekdaj prizadeva za povezovanje Slovencev v širšem čezmejnem prostoru, zgovorno priča dejstvo, da je prejemnik treh prestižnih nagrad s treh koncev omenjenega prostora: že leta 2005 so mu na Avstrijskem Koroškem podelili Tischlerjevo nagrado, leta 2011 je matična domovina s Schwentnerjevo nagrado priznala njegove zasluge na področju založništva, pred tremi leti (2022) pa je prejel še Peterlinovo nagrado na domačem Tržaškem. Poleg vsega naštetega pa je Marij Maver tudi oče treh otrok in dedek trem vnukom. Ena od vnukinj sem avtorica tega prispevka, ki sem ga, kot omenjeno, napisala na podlagi intervjuja s svojim dedkom – če sproščen pogovor v družini sploh lahko poimenujem s to besedo.

Rebulov nono iz Šempolaja je vsako noč hodil stražit grozdje v svoj vinograd, da mu ga ne bi kdo pokradel. Nekega večera pa je bliskalo in grmelo, z neba se je vsula prava povodenj in gospod Rebula si je rekel, da mu tisto noč ni treba na

¹ Mojca Petaros sodi v generacijo (naj)mlajših tržaških književnih navdušencev, v generacijo tistih, ki so slovenski klasični licej v Trstu obiskovali v času, ko je bil pisatelj Alojz Rebula že v pokoju, in zato niso imeli sreče, da bi z njim navezali osebni stik, pač pa so se o njegovi književnosti učili pri pouku v šoli.

stražo. Kdo bi šel krast grozdje v takem vremenu? A očitno se je nekdo našel, saj so mu prav tisti večer pokradli vse.

Da je bil Alojz Rebula izvrsten pripovedovalec, sem vedela, še preden sem vzela v roke katero od njegovih knjig. Zgornjo anekdoto mi je namreč že večkrat povedal moj dedek Marij Maver, kar pomeni, da se mu je močno vtisnila v spomin.

Šele zdaj, ko sem dedija za to priložnost intervjuvala, sem izvedela za okoliščine, v katerih je prvič slišal to pripoved. Marij Maver se je po poroki z Matejko Peterlin, mojo babico, preselil na Opčine, in sicer leta 1970. Takrat je v isti vasi nad Trstom živel tudi Alojz Rebula in tako se je razvil običaj, da je Rebula začel vsak večer hoditi k Maverjevimi na kozarec vina in klepet.

Lahko si ju kar predstavljam, Alojza Rebulo in Marija Maverja, ko sedita za mizo tiste majhne hiše z vrtom na vogalu openske ulice, ki vodi do slovenske osnovne šole, in se pogovarjata – o vsem pravzaprav. Veliko sta se pogovarjala o Mladiki – pri tisti mizi je nastala marsikatera ideja za satirično rubriko revije Mladika *Čuk na Obelisku*. Pa o Društvu slovenskih izobražencev, ki še danes prireja tedenska srečanja v Trstu. In tudi o študijskih dnevih Draga. Rebula je bil dragocena pomoč pri oblikovanju kakovostnega programa na Dragi, on je na primer poskrbel za obisk Franceta Bučarja. In tudi sam je tam predaval. Leta 1972 je zadnji trenutek vskočil namesto Boga Grafenauerja in Josipa Vidmarja; govoril je prosto in bil je sijajen.

Nekega dne je Rebula na večerni klepet mojemu dedku prinesel pokazat pismo svojega prijatelja, arheologa in akademika Staneta Gabrovca, s katerim sta si tedensko dopisovala. Tudi njuna korespondenca je bila sijajna, po dedijevih besedah bi bila vredna objave.

Alojz Rebula ni vozil, zato je včasih potreboval šoferja. Tako je nanoslo, da je nekega dne Marij Maver na Rebulovo prošnjo pospremil na tržaško letališče Toneta Zrnca, lazarista, preko katerega je Rebula obiskal Kanado oziroma tamkajšnje kraje, v katerih je deloval misijonar Friderik Baraga. Na podlagi tega obiska je izpod Rebulovega peresa nastal Baragov življenjepis. Dediju je tista pot na letališče ostala v spominu, ker sta se pozneje z Rebulo ustavila tam na terasi in opazovala Zrnčevo letalo, takrat pa mu je Rebula predlagal, da bi prešla na tikanje. Marij mu je odvrnil, naj ga kar tika, sam pa tega ne bo zmogel, saj je bil Rebula njegov profesor.

Prav res, Marij Maver in Alojz Rebula sta se prvič srečala v šolskih klopeh. Oziroma, če sem natančna, na šolskem hodniku. Dedijev prvi spomin na Alojza – oziroma Lojzeta, kot ga je klical pozneje, čeprav ga res nikoli ni nehal vikati – sega v leto 1949. Takrat se je Rebula po končanem študiju vrnil iz Ljubljane in se zaposlil kot učitelj na nižji gimnaziji, kjer je bil moj dedek še dijak. »Gledal je mrko,« tako mi je dedi opisal svoj prvi vtis o profesorju Rebuli, ko jih je med odmorom nadzoroval na hodnikih. Verjetno je bil zamišljen; tak je bil tudi vedno

v razredu, kjer se je sicer izkazal za bolj prijaznega. Marija je poučeval latinščino, dijake pa je vselej vzgajal v narodnem duhu. Slovenščina je bila pri Rebuli vedno na prvem mestu.

Zasluge za to, da sta se leta po tej šolski izkušnji Rebula in Maver spet spoznala v drugačnem okolju in postala prijatelja, pravzaprav nosi Rebulova žena Zora Tavčar. Tudi njo je dedi najprej srečal v šoli, na učiteljišču, kasneje pa je Zora Tavčar začela sodelovati z založbo Mladika. Tako so postali družinski prijatelji, kar je privedlo do tega, da je imel Rebula nagovor na poroki mojega dedka in babice. Citiral jima je teologa Dietricha Bonhoefferja: če hočeš biti srečen, moraš poskrbeti, da bodo srečni drugi. Poroki je sledila selitev na Opčine in že omenjeni večerni klepeti. Iz tistih večerov se je rodil eden od prizorov iz Rebulove knjige *Snegovi Edena*, kjer opisuje mamo, kako daje otroke spat.

Od vseh spominov, ki jih je dedi delil z mano, so mi najljubši prav ti o prepletanju Rebule kot človeka in kot pisatelja. Da je marsikateri lik iz njegovih romanov zasnovan po resničnih osebah iz njegovega življenja, je že splošno znano. Baje je pisatelj v domači knjižnici hranil izvod romana *V Sibilinem vetru*, v katerega je zraven likov s svinčnikom zabeležil, kdo koga predstavlja. Rebula je bil kot pisatelj zelo natančen: dedi se spominja, da je prav med pisanjem omenjenega romana eno samo stran pretipkal tudi sedemkrat, preden je bil zadovoljen z njo. Dedi se spominja tudi, da je Rebula včasih prišel na založbo s tako rekoč končanim rokopisom, ki pa še ni imel naslova.

Rebula in Maver pa se nista srečevala samo ob večerih: vsak vikend sta se v soboto odpravila po nakupe v Sežano. Kupila sta meso in, preden je Rebula dokončno opustil kajenje, še cigarete. Težko je nehal kaditi, ker je kajenje povezoval s pisanjem: prepričan je bil, da takrat, ko bo nehal, ne bo zmožel več napisati niti vrstice. Na srečo se to ni uresničilo.

Ob nedeljah je bil čas za dolge sprehode po Krasu, ki so se običajno končali v trdi temi. Spomladi navadno Medvedjak, kjer so rasle brščike (divji šparglji), jeseni pa na Volnik po gobe. Rebula je bil strasten gobar in nabiralec, brščike je pobiral kot mladenič: celo potem, ko so ga operirali na kolku, se ni nehal vesiti po skalah. Sprehajala sta se tudi v Glinščici, na Kokoši in drugih obmejnih krajih. Ko sta opazovala slovenske vasi na jugoslovanski strani meje, je Rebula rad pripomnil, da bi italijanščina prevladala nad slovenščino vse do Postojne, če meje ne bi bilo tam, kjer je bila.

Redki izleti na slovensko stran meje so mojemu dedku ostali v spominu, saj so bili običajno priložnost za srečanje z drugimi kulturnimi delavci in zanimivimi sogovorniki. Nekoč sta se na primer odpravila v Goče na obisk k župniku Robertu Zadniku. Drugič sta se odpravila v Avber gledat umetnine Toneta Kralja, slikarja, ki ga je Rebula zelo občudoval. Po osamosvojitvi Slovenije so se 27. decembra nekaj let zbirali pri maši na Vinjem Vrhu, kamor jih je vabil nekdanji ljubljanski

župan Jože Strgar in od koder so se po maši napotili v njegovo zidanico ter tam obravnavali različne teme, od politike do kulture, in se okrepčali s kosilom. Poleg Rebule in Mavra so bili v tej skupini med drugim Stane Gabrovec, filolog Justin Stanovnik, agronom in akademik Jože Maček in Andrej Capuder.

Dedi pa je Lojzeta večkrat obiskal tudi v Loki pri Zidanem Mostu, kjer je pisatelj prebil večino svojih počitnic in tam ustvarjal v utici, ki jo je imel na vrtu. Prvič je šel tja že pred letom '70, ko še ni imel avta in je do Rebulovega doma prišel peš. Kmalu po upokojitvi se je Rebula za stalno preselil v Loko in takrat so se njuni stiki po sili razmer močno razredčili. Nekajkrat pa ga je dedi še obiskal, včasih v družbi Miroslava Košute. Stike sta ohranila vse do Rebulove smrti leta 2018, ki je mojega dedka neprijetno presenetila.